

СЪЩНОСТ, ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО

УЧЕБНИ ЦЕЛИ

След усвояване на материала в тази глава вие ще можете да определите и да характеризирате:

- съдържанието и качествата на счетоводната информация;
- същността и значението на счетоводството като практическа дейност, като отчетно-информационна система на предприятието и като икономическа наука със самостоятелен предмет и специфичен метод;
- основните етапи във възникването и развитието на счетоводството.

1.1. СЪЩНОСТ И ЗНАЧЕНИЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО

Успешното функциониране на обществото е резултат на ефективното му управление. За целта е необходима разнообразна информация – техническа, социална, икономическа, медицинска и друга. **Икономическата информация** се свързва със стопанската дейност. Тя се определя най-общо като **съвкупност от сведения (данни) за отделните стопански операции, събития и факти на протичащия обществен възпроизводствен процес**. Такива са данните за използването на различните видове активи и техните източници, за вложения труд, за себестойността на произведените продукти, за финансовите резултати и други. Сведенията (данните), които съставляват съдържанието на икономическата информация, могат да бъдат с прогнозен (планов) и фактически (отчетен) характер. Плановият аспект се изразява чрез управленски решения и прогнози, които следва да се изпълняват. Те съставляват съдържанието на плановата икономическа информация. Отчетният аспект се свързва със състояли се (минали) събития като например произведена продукция, осъществени разходи за работна заплата и осигуровки, начислени амортизации и др. Той намира израз в отчетната икономическа информация. Сравнението между плановата и отчетната икономическа информация отразява резултата от изпълнението на взетите управленски решения за стопанската дейност.

Отчетната информация се определя като съвкупност от сведения за минали или осъществяващи се в момента стопански операции и събития от възпроиз-

водствения процес. Тя има три основни проявления – оперативна, статистическа и счетоводна.

Оперативната информация е продукт на оперативната (оперативно-техническата) отчетност. Тя отразява отделни факти за минали явления, събития и операции. Такива са например сведенията за определени договори, за спазването на трудовата дисциплина, за качеството на продукцията и т. н. Оперативната информация е с ограничен по време и място обхват на приложение, защото отразява отделни страни от възпроизводството. Тя възниква и се използва за отделни обстоятелства, поради което няма системен и всеобхватен характер. Въпреки това оперативно-техническите сведения имат важно значение за текущото управление на стопанската дейност. Някои от тях са база за създаване на счетоводна информация. Оперативни данни, включени в системата на счетоводната информация, приемат характер на първична отчетна информация.

Статистическата информация е продукт на статистиката. Като клон на икономическата наука статистиката има собствен предмет на изучаване и метод на изследване. Статистическата информация включва данни за събития и явления както на ниво предприятие, така и на по-високо равнище – отделни отрасли, обществени структури и икономиката като цяло. При формиране на статистическите резултати се ползва разнородна информация, в това число оперативна и счетоводна. Чрез прилагане на специфични за статистиката методи се получават обобщени данни, въз основа на които се установяват определени закономерности, тенденции и прогнози.

Счетоводната информация е продукт на счетоводството. Тя е **съвкупност от сведения (отчетни данни) за състоянието и изменението на имуществото на предприятието**. Производството (създаването) на счетоводната информация е особен технологичен (отчетен) процес, който съдържа задължителни процедури и специфични методи и техники за тяхното прилагане. Този процес се нарича **счетоводно отчитане**. Следователно **съществува технологична и съдържателна връзка между счетоводството като система за производство на информация, счетоводната информация като продукт на тази система и счетоводното отчитане като процес на функциониране (реализиране) на системата**. В този контекст качествените характеристики на счетоводната информация в най-голяма степен зависят от същността и значението на счетоводството като отчетно-информационна система и съдържанието и организацията на отчетния процес.

1.2. ОСОБЕНОСТИ НА СЧЕТОВОДСТВОДНАТА ИНФОРМАЦИЯ

Най-характерните особености на счетоводството и счетоводната информация са следните:

1. **Счетоводството се осъществява и счетоводната информация се създава на микроравнище.** В този смисъл счетоводството се отнася за дейността на отделното предприятие, а счетоводната информация се използва за неговото управление. Получените сведения за количественото и качествено проявление на стопанските средства и източници (капитали) характеризират отделната стопанска единица. Впоследствие те се обобщават за предприятията по сектори (отрасъл, регион, държава) и придобиват по-широк смисъл. По този начин счетоводната информация намира значение както в отделното предприятие, така и за икономическото развитие по сектори.

2. Чрез счетоводството се обхващат и отразяват непрекъснато цялото имущество на предприятието и неговата стопанска дейност. Това придава на **счетоводната информация непрекъснат и всеобхватен характер.** Непрекъснатостта ѝ се обуславя от постоянния характер на възпроизводствения процес като най-широк предмет на счетоводството. Всеобхватността на счетоводната информация означава, че всичко, което представлява имущество, следва да се отрази в счетоводството и всеки факт, свързан със стопанската дейност на предприятието, намира счетоводно отчитане.

3. Счетоводната информация се създава в исторически аспект като **текуща (хронологична) информация.** Тя се създава в момента на осъществяване на стопанските операции, пораждащи изменения в средствата и в техните източници.

4. Други важни характеристики на счетоводната информация са **аналитичност и обобщеност.** Всеки отчетен обект се конкретизира (индивидуализира) според своето съдържание и качествена определеност на аналитично ниво. Например за едно търговско предприятие това се изразява в обозначаването на обектите като брашно, масло, захар, хляб и т.н. По-нататък според определени критерии – цел на придобиване и икономическа изгода, те се обединяват в информационната съвкупност – стоки. След това според материално-веществената форма се включват в отчетната група – материални запаси. В зависимост от срока на използването им те могат да бъдат обобщени заедно със сродни по тези критерии обекти като краткотрайни средства (активи). Така за всички отчетни обекти в предприятието може да се създава синтезирана (обобщена) информация на съответни равнища в зависимост от количествените и качествените им характеристики. Даден обект може да се отчете и покаже като съвкупност от идентични елементи, за които се създава поотделно и общо текуща (хронологична) и систематична информация.

5. Обобщената счетоводна информация се изготвя и представя към края на определен **отчетен период.** Обичайната практика е отчетният период да приключва към 31 декември, когато се съставят годишните счетоводни отчети на предприятията. Представената в тях счетоводна информация отразява имущественото и финансовото състояние на предприятието в **статика.** Счетоводната информация за финансово-имущественото състояние към края на отчетния пе-

риод е обобщена, систематизирана, крайна информация за стопанската дейност на предприятието за изтеклия период. Същевременно тя е начална, изходна, отправна информация за дейността през новия отчетен период.

6. Счетоводната информация отразява имуществото на предприятието и в **динамика**. Чрез нея се обхващат и отразяват породените от стопанските операции (стопанската дейност) или от други събития текущи изменения в средствата и техните източници. Текущите изменения се проявяват главно като приходи и разходи на предприятието. Възможни са изменения, които засягат състава и структурата на средствата и техните източници, без да се отразяват като приходи и разходи.

7. Счетоводството се осъществява върху основата на **документална обоснованост** на стопанските операции и събития. Счетоводната информация се регистрира, систематизира и представя върху специфични носители (хартиен или технически) на информация, наречени счетоводни документи. Те се съставят в съответствие с изискванията на действащото законодателство и придават юридическа доказателственост и достоверност на информацията.

8. Счетоводната информация задължително се създава и представя в **парично-стойностен измерител**. Могат да се използват натурални и трудови измерители, но те имат спомагателно значение и се прилагат единствено при създаването на аналитична счетоводна информация. Чрез паричния измерител в счетоводната информация се обобщават и представят в един (общ) отчетен обект различни по форма и естество (съдържание) обекти.

9. При съвременните икономически условия ценно значение имат такива качества на счетоводството и счетоводната информация, като **многофункционалност и комуникативност**. Наред със същностните за счетоводството **информационна и контролна функция** се проявяват и развиват и други негови функции като **прогностична, аналитична, познавателна (гносеологична)** и пр. Така се засилва комуникативността на счетоводството с други области и дейности, която намира израз в широкия спектър на предназначение и използване както на неговия продукт – счетоводната информация, така и на присъщите му методи, техники и процедури. Пример в това отношение са връзките на счетоводството с прогнозирането, бюджетирането, калкулирането, финансовия и счетоводния анализ.

10. Счетоводната информация е креация на **обратната информационна връзка в управлението**. Тази връзка протича от обекта на управлението – имуществото и стопанската дейност на предприятието, към субекта на управлението – ръководството на предприятието. Тя отразява изпълнението на заданието (правата информационна връзка) от субекта към обекта на управление във вид на прогнози, планове, нормативи и други показатели и регулатори и показва фактическото състояние на обекта към даден момент. Обратната връзка в управлението включва главно счетоводна информация, което придава много важно значение на счетоводството като отчетно-информационна система в управ-